

Imanapi képalírások: ami a füzetből kimaradt...

Kárpát-medencei Imanap

Dunamellék – 2013.

A Dunamelléki Református Egyházkerület rövid történetéhez néhány jellemző érdekesség, adalék.

Az egyházkerület megalakítása a reformáció koráig nyúlik vissza: a XVI. század közepén alakult meg.

Először Alsó Dunamellék szerveződött meg, ez azonos volt a baranyai püspökséggel, mely 1608-ban elvált az északi részekről, majd 1714-ben újra egyesült a két rész.

A Dunamellék eredetileg öt egyházmegyéből állt: a kecskeméti, a pesti, a solti, a tolnai, és a vértessaljai megyéből, majd csatlakozásokkal, nyolcra bővült. A trianoni döntés szétszaggatta az egyházmegyéket is, északon Csehszlovákiához, délen Jugoszláviához kerültek részei.

Jelenleg nyolc egyházmegyéből áll: Észak-pesti, Dél-pesti, Budapest-északi, Budapest-déli, Bács-Kiskunsági, Vértessaljai, Tolnai, Baranyai egyházmegyék. Az egyházmegyék élén esperes áll, az egyházkerület püspöke Dr. Szabó István, Budapest- Budahegyvidéki lelkipásztor.

Azt mindannyian tudjuk, hogy azért maradt meg a püspöki tisztség, mert tárgyalni a katolikus egyház és a Habsburg ellenreformáció képviselői csak püspöki tisztú vezetővel voltak hajlandók.

Igazán a Hercegszőlősi Kánonok kimondása és aláírása volt a dunamellék megszerveződésének momentuma. A Hercegszőlősi zsinaton szavazták meg a Kánonokat, melyeket már előzőleg megfogalmazva és latinul megírva vittek oda, Szegedi Kis István láttamozásával, aki a zsinat idején már nem volt életben. Veresmarti Illyés volt a püspök, az ő elnökölete alatt zajlott a zsinat 1576. augusztus 16-17-én.

A kánonok szövegét Siklósi Mihály fordította magyar nyelvre, és Skarica Máté ráckevei lelkész felhívására nyomtatta ki Huszár Dávid pápai lelkész.

Kiváló reformátorok tartották életben a Dunamellék népét.

Az egész egyházkerület a török megszállás alatti Magyarországon alakult és működött.

A templomainkért a töröknek évdíjat kellett fizetni (pl. Nagykőrös 30 tallért fizetett).

Az országrész népe menekült és bujdosott, mentette az életét. Ebben a vész helyzetben szólalt meg a reformátorok ajkán a megmentő Ige.

Ezért választottuk Imanapi textusnak, alapigének a Jer. 31,2 :

„Kegyelmet talált a pusztában a fegyvertől megmenekedett nép.”

Liturgiánk lekiójának pedig: János 7,37-38:

„Ha valaki szomjúhozik, jöjjön én hozzám, és igyék. Aki hisz énbennem, a mint az írás mondotta, élő víznek folyamai ömlenek annak belsejéből.”

A puszta és a vizek ... Az ellentétpár: a menedék puszta és az élető, jövendőt jelentő víz...

A Galgától a Dráváig. A Duna jobb és bal partján végig.

Vizekkel szabdalt pusztaság, mely a menedék volt a török ellen, a zsoldos csapatok ellen, rablók és martalócok ellen. Innen csalogatta elő a bujdosókat Sztárai Mihály édes hegedűszava és éneke.

Azt írta róla egyik kortársa, hogy ült alkonyatkor a laskói „dörömbön”, és szállt a zsoltár szava a sokat szenvedett magyarok felé...

Volt időszak, mikor az ország lakóinak kilencven százaléka protestáns, sőt a kálvini tanokat követően református volt.

Hadd említsem meg, hogy az egyházkerület két különleges földrajzi tájegysége, mely szinte ikre, tükörképe egymásnak, a Kalocsai-sárköz és a Tolnai-sárköz, a törökök elleni felszabadító hadjáratban tevőlegesen is részt vett. Ez a vidék a fok-gazdálkodást folytatta, ahol is a csatornák és fokok szabdalták a területet, szigeteket és zsombékos foltokat hoztak létre, ahol a mezőgazdaság mellett pákászattal, halászattal, hajóépítéssel (hadi sajkák, bodonhajók, ladikok) is foglalkoztak, messze földön ismertek voltak az itt épített hajók.

Ezek az elzárt, ismeretlenek által átláthatatlan és átjárhatatlan helyek biztosítottak a népnek menedéket. Ez a fok-gazdálkodás a honfoglaláskorától gyakorlat volt, ősi mezőgazdasági kultúra.

A fokok közül ma is vannak még, pl. Kalocsán a Vajas, Foktónél pedig vagy három fok folyik a Dunába. Az egyesült európai seregben, mely a törököket űzte ki, a Duna melletti Foktő és Uszód sajkásai (hadihajósai, saját építésű sajkákkal) Pálffy császári tábornok hajós seregében a Dunán is, hajókkal menekülő török csapatokat támadva nagy veszteségeket okozva és szép zsákmányt szerezve vettek részt.

Most hadd beszéljek azokról a diaképekről, melyeket a mellékletben láthattok. A református templomok mellett szépséges népművészeti és mű-művészeti dolgokat is mutatok nektek, ilyen a kalocsai hímzés, a halasi csipke, a pusztai szűr. Ezek ma részben funkcionálisan átalakulva élnek, illetve a helytörténeti gyűjteményekben láthatók.

Néhány szót szeretnék írni a mellékelt képek kapcsán is templomainkról.

Meghatározó tény az egyházkerület életében, hogy országunk fővárosa, Budapest két teljes egyházmegyeként van jelen.

Így, a templomok kapcsán is kicsit talán túlreprezentált a budapesti kínálat, holott nem igazán ősi épületek a főváros templomai, hiszen a múlt század második harmadától lehetett csak fővárosi lakós református vallású magyar ember. Nem lehetett ingatlan tulajdonuk, nem lehettek a céhek tagjai. Temetőjük a városon kívül volt, hivatalosan nem is léteztek, **akatolikusok** voltak.

A XVII-XVIII. század a vallási türelmetlenség időszaka (1681-1781). Az 1681-es soproni országgyűlés a vallás szabad gyakorlatát csak a földesurak jogának sérelme nélkül engedi meg. Ennek a törvénynek értelmében történt az u.n. **artikuláris helyek** kijelölése, ahol nyilvános, szabad vallásgyakorlatot tarthatnak a protestánsok (de a római katolikus egyház ünnepeit meg kellett tartaniuk, keresztelési és egyéb stóla pénzeket a plébánosoknak le kellett adni!).

1731. a Carolina Resolutio különbséget tesz a nyilvános és magán vallásgyakorlat között.

Református konferencia volt 1736-ban Szigetszentmiklóson, az uralkodótól kérik a sérelmek orvoslását. Még a református főurakat sem engedik, hogy saját birtokukon református oratóriumot építsenek. Megfosztják a magyar népet az istentisztelet tartásától, elveszik templomaikat. (Elűzik a reformátusokat Pécsről, ahol az előzőleg várparancsnok Radonay Mátyás lesz püspök!)

Templomrombolások, templomfoglalások:

Jászberény, Soltvadkert, Szentmártonkáta, Cegléd, Iregszemcse (földesuruk: Apponyi Lázár), Vác (1684. gróf Kéry János püspök), Szada, Veresegyház, Kosd, Alsónémedi (1719-ben földig rombolják. 1783-ban építhetik fel új templomukat), Foktő, Uszód, Medina, Bicske (elveszik a templomot: gróf Batthiány Ádám).

De jöjjenek a templomok!:

a./ Pasaréti templom – 1939. 480 ülőhely, modern legendás építető lelkésze: Joó Sándor, utóda: Cseri Kálmán

b./ Bp. Németajkú református e.k. – templom: Hold u. 1859. alapította: 42 református egyháztag, építette: 1878. fő támogató és mozgató Bieberauer Tivadar, a Bethesda-kórház alapító család vasúti mérnök tagja. 400 ülőhelyes, az ötvenes évektől a Magyar Televízió raktára.

A rendszerváltozáskor kapta vissza a gyülekezet, lelkésze: Balog Zoltán emberi erőforrás miniszter, aki a közfeladatok ellátásának idejére szünetelteti lelkészi státuszát.

Az idegen nyelvűség jegyében elmondom, hogy Budapesten van Skót Misszió, angol nyelvű Istentisztelettel.

c./ Szabadság téri templom – 1940. szeptember 15-én szentelték fel, a Kolozsvári bevonulás napján, ezért a **Hazatérés Temploma** nevet kapta. 850 ülőhelyes templom, építészeti érdekessége, hogy egyben bérház is, színházterem van az alagsorában, valamint kiállítási helyiség. A bérházi lakások lettek volna hívatottak az egyházközség eltartását segíteni.

d./ Óbudai templom – 620 ülőhelyes, 1785-ben épült, az úgynevezett Madarassy major épületének a helyén, ahol a tilalmi időben a református Istentiszteleteket tartották. Az óbudai főúri birtokos a bigottan katolikus Zichy gróf volt, így sok üldöztetést és szenvedést kellett elviselni itt a reformátusoknak.

Már a török megszállás előtt volt itt különben református istentiszteleti hely, név szerint ismert prédikátorokkal. A budai, pesti, óbudai református egyházak közül legtovább fennállott Buda töröktől való visszafoglalása után az óbudai egyház, melynek 1698-ban veszik el a templomát.

e./ Bp. – Tisztviselőtelep: **Emlékezet Temploma**, neo-román stílusban épült.

f./ Bp. – Kelenföldi templom – 1930-ban lett kész, szomorú időben, hogy adventi reménységet hirdessen, ezért nevezték el **a Magyar Advent Templomá**-nak. 700 ülőhelyes, szecessziós stílusú.

g./ Bp. Budahegyvidék – nem templomnak épült, a reformátusok 1935-ben vették, panzió és nagyvendéglő volt. Tornyot a 70-es években építettek hozzá, amikor nagy átalakítások és bővítés volt. A templommal egy épületben van gyülekezeti terem, az irodák, hittantermek, a lelkészlakás, a beosztott lelkész lakása. Jelenleg püspöki székhely, Dr. Szabó István a lelkipásztorunk. Érdekessége, hogy a híres költő Szabolcska Mihály fia, Dr. Szabolcska László volt 1935-től az első lelkésze.

h./ Budapest-Budai gyülekezet, Szilágyi Dezső téri templom. Épült 1896-ban Petz Samu műépítész tervei alapján. 750 ülőhelyes, érdekes belső terű templom. Itt volt Horthy István kormányzóhelyettes esküvője. Különleges, historizáló stílusú templom, igen divatos, sok esküvőt tartanak itt.

i./ Bp. –Baross téri gyülekezet- Istentiszteleti helye a Zsinat székháza, mert a térrendezésnek áldozatul esett a temploma, mely hordozható, szétszedhető volt. Baranyába került a bontás után.

j./ Bp. – Kálvin téri templom – 1830-ra lesz készen, alapkőletétele 1816-ban volt. Területe a városon kívüli temető volt. Építészeti stílusa: a klasszicizmus empire árnyalatának pesti változata, az úgynevezett Palatinus stílusnak történeti emléke.

A templom déli végén kripta van, 1823-1868 között sok kiváló embert temettek ide, legnevesebb „lakója”: Zichy Manó felesége, Strachan Sarolta, az ő hagyatékából épült a templomban a kétemeletes karzat.

k./ Bp. – Városligeti Fasori templom – 1913-ban épült Árkay Aladár tervei szerint, Laky Adolf komáromi ékszerész 300,000 aranykoronás adományából. 1000 ülőhelyes, magyaros szecessziós templom.

l./ Pest megye – Gyömrő, református temploma. A Kajali és Fáy családok védelme alatt állott az első templom 1717-ben. Így az üldöztetések és templomfoglalások idején is megtartatott.

A jelenlegi 1818-24 között épült. A Kajali és Fáy családok református birtokos nemesek voltak, házasság révén a Ráday család rokoni körében. **Tipikusan a reformátusságot tartó és gyülekezet építő és fenntartó kisbirtokosok réteg tagjai voltak. Ez volt az a birtokkal rendelkező, de vármegyei hivatalokat vállaló réteg akik a Dunamellék jellegzetes családjai voltak. Hiszen az egyházunkat elsősorban nem az arisztokrata családok, hanem a kisbirtokosok és a tehetős, szorgalmas földművescsaládok, a városokban az iparos családok alkották.**

A gyömrői templom 800 ülőhelyes. A helyén 1804-ig Árpád kori templom állt. Régiek és értékesek az Úrasztali edényei: kelyhek: 1575; XVII. sz.

tányérok: 1650; 1760

terítők: Két XVI. Lajos korabeli francia terítő, egyik reneszánszkori rátéttel; és egy indiai ezüsthímzéses fehér terítő.

A templom belső falában eredeti Canova-dombormű, carrarai fehér márványból, 1793-ból. A domborművet gróf Wartensleben Eszter állította, a régi, lebontott templomból hozták át, férje Wartensleben Vilmos és leánya Teleki Klára emlékének.

m./ A leghíresebb és legszebb temploma a kerületnek az Ócsai templom. Árpádkori, a XII. században épült, 1300 ülőhelyes extra műemlék templom. Kereszthajós elrendezésű, mely a román stílusból a csúcsívesbe hajló átmenet egyik legszebb emléke. A premontreiek építették a XIII. század közepe táján. Az ócsai református egyház 1560 körül jött létre, a templom végig megmaradt reformátusnak.

(Erről külön mellékletet küldök!!!!)

n./ Ceglédi templom - Magyarország legnagyobb református temploma. 2000 ülőhelyes, az 1834-ben leégett templom helyett 1835-1870 között, neoklasszikus stílusban épült.

Hossza: 42 m., szélessége: 33 m., a kupola külső magassága: 59 m.

1936-ban a kupola tűzvészben elpusztult, 1937-ben új boltozatot kapott.

A ceglédi temetőben áll **Molnár Mária** jelképes síremléke.

o./ Kecskeméti templom – **Skaricza Máté** a „**templom pusztító törökökről**” szól. **A törökök részben, mint védelmi helyeket (hisz többnyire támadás esetén ide menekültek a lakosok, akikre többnyire rágyújtották a templomot, mint 300 évvel korábban a tatárok), részben a templomba beépített anyagok kinyerése miatt rombolták le a templomokat. Ezekből az anyagokból tatarozták a sérült erődítményeket. Példa erre Dunavecse református temploma, ennek építőanyagát a csákvári várnál használták fel.**

Ezért különleges a kecskeméti templom esete, hisz építéséhez többszörösen és többszöri vesztegetés árán jutottak engedélyekhez.

1642-ben a kecskeméti reformátusok kidőlt-bedőlt tornyuk javítására kapnak engedélyt a törököktől.

A budai basa 200 tallérért engedélyezi a renoválást.

Majd a kecskemétiiek küldöttséget menesztenek Konstantinápolyba, a szultáni hivatalba, hogy

IV. Mohamedtől engedélyt kérjenek, illetve vásároljanak, új templom építésére. Az engedély

444 arany, Ibrahim budai basa pedig külön figyelmeztetést kap, hogy szigorúan ellenőrizze, nehogy

várat építsen az eklézsia. Nagy kegyként a budai basa engedélyezte, hogy a templomhoz a faragott

követ a pesti kőbányából vegyék.

p./ Röviden megemlítem az erdélyi fatemplomokkal hasonlatos baranyai fatemplomokat a felsorolás szintjén.

A kecskeméti templom „elődje” is fatemplom volt.

Kórós – a régi fatemplom helyén 1793-ban épült a kőtemplom, de kazettás festett mennyezete van.

Fatemploma volt: Alsónyéknek, Egyházasharasztnak, Zengővárkonyának, Okorágnak

Drávaiványinak, Oldnak.

Külön lehetne beszélni az árvizes területeken divatos vertfalú, paticstemplomokról,

valamint a szétszedhető fatemplomokról, melyek szükség szerint lehetett áthelyezni. Az

utolsót Baranyában 1913-ban bontották le (u.n. talpas templomok, ellenőrzéskor

egyszerűen eltüntették).

Régi temploma van Nagyharsánynak, akik szintén a törököktől váltották meg templomukat a

lebontástól, 100 ezüst talléron.

A végére hagytam , az építés korára, és az építetők karakterére, igényességére jellemző

templomot , a „Sárközökben”.

A nekem különösen kedves Tolnai-sárköz két és a Kalocsai-sárköz egyik szépséges templomáról

fogok szólni néhány szót.

q./ A decsi református templom 1516-ban épült eredetileg, de már kiderült, hogy ez csak egy renoválás, átépítés dátuma, mert még korábbi.

Úrasztali terítője sárközi hímzéses, helybeli asszony tervezte, 51 asszony varrta (1799).

p./ Ócsény temploma – 1782-ben épült, 1150 ülőhelyes.

Érdekessége, hogy hitük miatt üldözött **felvidéki reformátusok** telepedtek le itt Tolna megyében.

Az én dédapám Bonyhádon született, Mórágyn és Újsóvén volt lelkész itt mindkét helyen ilyen

üldözötteket elődeiknek tudó gyülekezetnek prédikált németül.

(Ilyen község volt Dunaszentgyörgy is, ahonnan a családom is részben származik. Dédapám onnan nősült. Itt a református templom előbb nádból (1719), majd kőfundamentumra helyezett deszkából és nádtetővel építik fel templomukat 1728-ban. A jelenlegi kőtemplom 1889-ben épült.)
r./ A foktői templom – 700 ülőhelyes templom, 1842-ben épült. Úrasztali edényei 1789-ből származnak. Reformáció korabeli gyülekezet, a Hercegszőlősi Kánonok egyik aláírója volt Balázs, foktői lelkipásztor és a szomszéd Uszód község lévitája.

A templom belső berendezése sárközi faragott és festett padok, Mózes-szék, Úrasztala. A templom Tervei Hild József műterméből származnak, az Úrasztala pedig Ybl műterméből (ezek természetesen nem egyedi, ide tervezett, hanem u.n. típustervek, melyeket az igényes és anyagilag megfelelően álló gyülekezetek vásárolhattak meg).

Református temetőjében eredetileg kopjafák díszítették a sírokat.

Szirmai Antal táblai elnök, Zemplén megye országgyűlési követe (1747-1812) római katolikus lesz, mégis midőn Mária Terézia egyházpolitikáját rajzolja a protestánsokkal szemben, így nyilatkozik meg: „Az utókor nem fogja elhinni a türelmetlenség és embertelenség azon eseteit, melyeket az én időmben a protestánsokon elkövettek. ...

... 1752-ben elveszik a foktői reformátusok fából és sárból épített oratóriumát. Elűzik a prédikátort, hatvanhét családot üldöznek el a faluból. Házaikat, javaikat római katolikus betelepülőknek adják.

1763-ban újabb 23 református családot űznek el, mert nem térnek át.

1783-tól Isten kegyelméből újra vannak lelkipásztorai s az 1840-1843. évben felépíti új templomát.”

Sallai Benjámin uszódi lévita írja le, hogy az ő oratóriumukat is 1762-ben foglalja el gróf

Batthiány József kalocsai érsek.

A Kalocsai-sárköz gyülekezetei a következők: Dunapataj, Ordas, Dunaszentbenedek, Uszód, Foktő.

Ezek eredetileg tiszta református gyülekezetek voltak, a kalocsai érsektől a fokok, berkek, szigetek védték őket.

Ennyit szerettem volna elmondani a mellékelt képek alapján, ami talán kicsit újdonság és kimaradt a füzetből...

2013-11-12. Szeretettel: Veresné Ida DM nőszövetségi elnökhelyettes